

2024 - 6/7

HOLLANDS Maandblad

65 jaar een goed humeur (en nog lang niet met pensioen!)

HOLLANDS Maandblad

INHOUD NO. 6/7 – 2024

zesenzestigste jaargang • nummer 919/920

juni/juli 2024

Opgericht in 1959 door K.L. Poll.

www.hollandsmaandblad.nl

Deze maand

Max Niematz – Cyclo & co.

Froukje van der Ploeg – Gedichten

Hans Steketee – De baby en de bolhoed

Delphine Lecompte – Zuivelblues, De verschrikkelijke jobstudenten

Hazina Oussoren – Gedichten

Bastiaan Bommelé – Op een smeltende ijsschots

Bert Klopman – Het vreugdevuur ♦ Tyche Tjebbes – Gedichten

Sarah Andrea Desplenter – Les assassins allument des bougies!

Jasper Mikkers – Gedichten ♦ Charlotte Goulmy – Twee Cassandra's

Jan-Willem Dijk – 4 zkv's ♦ Thomas Heerma van Voss – De grote één

Alma Schuringa – Gedicht ♦ Bram Esser – Parkzicht

Jan de Bas – De spin en de olifant ♦ Dorien de Wit – Gedichten

Margriet de Koning Gans – Boeken lezen met hoogleraarsvrouwen

Merijn de Boer – Ik ben haar

Hannie Groen – zomercollege aan de Dommel

Erwin van de Pol – Dichtbundels uit Delhi

Tekeningen Iris Le Rütte

Auteurs in dit nummer

Colofon

Deze maand

Johannes van der Sluis

Eens in de zoveel tijd is het goed om in Parijs te zijn. Hoofdstad van de 19e eeuw, nu provinciestedje. Overal waar de extreemrechtse, populistische partijen hebben gewonnen of op winst staan, zijn er verliezers die doen alsof ze wat te verliezen hebben, zoals Antonio Scurati in 'Fascisme en populisme' schrijft dat het fascisme begon met een fiasco. Periferie. Maar wat is er mooier dan de periferie en vergane glorie? Alleen dat tromgeroffel kan achterwege worden gelaten. Waardig je verlies nemen, is de kunst. Het is een leerproces, vroeger sribbelde ik ook tegen.

Veel tabakzaken lijken in handen van Chinezen. Sommige hebben het afsnauwen al geleerd van het lokale bedienend personeel, al is men bijzonder vriendelijk. Hoogtepunt is de ober in Les Deux Magots. 'Have a good one,' zegt hij. De Chinese alchemisten kijken onverstoorbaar. Ga alleen niet eten bij Bofinger. Wonderschone jugendstil-aankleding maar de *frites* en gebakken vis zijn van een paar dagen geleden en worden opgewarmd in de magnetron.

In de Rue du Cherche-Midi komt een zielige Duitse herder voorbijgelopen. Hij gaat zitten voor een gesloten (zij-)ingang van een brasserie. Erbij een bordje: 'Pour votre confort accès par l'autre porte.' Wederom het onversneden *Hollands Maandblad*-gevoel: we bijten alleen als het noodzakelijk is.

Vóór het laatste woonadres van Walter Benjamin wrijf ik met mijn wollen sjaal de regendruppels van mijn bril. '1938-1940. Filosoof, schrijver en vertaler van Proust en Baudelaire.' Een beetje chauvinisme op zijn tijd kan geen kwaad, maar meestal gaat het van kwaad tot erger. In het 'kunstwerk-essay' schreef Benjamin dat het fascisme de politiek esthetiseert. Zijn analyse is nog altijd van toepassing op het hedendaagse extreemrechtse populisme cq fascisme. Van het klassieke fascisme kan de

pvv wat dat aangaat nog wat leren; als je het fascisme serieus neemt, moet je het ook goed doen natuurlijk en niet aan komen zetten met een logo dat een willekeurige beunhaas op het gebied van vormgeving beter zou doen.

Enfin, het voormalige huis van Benjamin is een crème, modernistisch gebouw, met zuilen tussen de balkonnen, indertijd nieuwbouw wellicht, en het had wonderlijk genoeg ook in Berlijn kunnen staan. Kleine ramen. Eronder zit nu een herenkapper, xv Barber, en een winkel met artikelen voor de motorsport, Paris 15, helmen in de etalage. Ernaast allemaal nieuwbouw, het lijkt erop dat sommige architecten zich ten doel hebben gesteld om het humeur van bewoners én voorbijgangers te vergallen. Dan maar hopen dat het binnen beter is. Ik ga voor de motorsportwinkel staan, Benjamin heeft misschien uitgekeken op die geweldige art deco-flat.

Vlakbij, aan de drukke Rue de la Convention, een knooppunt van verkeer, staat bij de metro een kleine carrousel met de naam 'Le tour du monde', aan de bovenkant schilderijetjes van de Taj Mahal, het Vrijheidsbeeld en de Eiffeltoren. Een man is in de weer, maar er zijn nog geen klanten. Bij het uithangbord 'Vergrotingen' schrijft Benjamin in *Eenrichtingstraat* over het kind in de draaimolen: 'Al lang is de eeuwige terugkeer aller dingen kinderwijsheid geworden en het leven een oeroude machtsroes, met in het midden als kroonjuweel het dreunende orkestrion. Als zijn spel vertraagt, begint de ruimte te stotteren en gaan de bomen zich bezinnen. De draaimolen wordt een onzekere bodem. En de moeder duikt op, de vaak geschampte paal, waaromheen het landende kind het touw van zijn blikken wikkelt.'

In de metro wordt reclame gemaakt voor de tentoonstelling in musée de l'Orangerie getiteld 'Jouer c'est tout un art'. Het is een kleurplaat van spelende kinderen met aanwezige ouders en sommige kinderen hebben in krijt erop gekalkt om te illustreren dat tekenen ook een kunst is – waarmee de kleurplaat ongedaan is gemaakt.

Het fascisme, de eeuwige wens van het kind: nóg een keer! Angst omgesmolten tot haat volgens Scurati, met een reden: 'Als je iemand haat,

voel je je levend.' Inzake haat die doet leven, zie deze maand het essay van Thomas Heerma van Voss over de stand van zaken in actuele hiphop. (En ook voor therapie is er ruimte.)

Het hoofdlijnenakkoord? Kijk heel goed naar de hoofden, zo waarheidsgetrouw vastgelegd door de persfotografen, ze konden niet anders. Wij herhalen: carnaval, een ongezond, ranzig carnaval. De vleesgeworden benepenheid, over *verdunning* van cultuur gesproken.

Scurati schrijft dat Mussolini een verkrachter was. Het is discutabel of Wilders een verkrachter is, want is hij niet vooral een necrofiel die het lijk Nederland nieuw leven moet inblazen? Welke rechtgeaarde Nederlander vindt Marjolein Faber niet sexy?

Maar is dat wat u hier nu schrijft in dit blaadje van u dan géén haat, meneer de hoofdredacteur? Nee, slechts analyse van deze *perversie* van de democratie. Hoop, lef en trots? *Fuck off*. Wij schrijven met Benjamin: 'pessimisme over de hele linie. Door en door [...] wantrouwen ten aanzien van het lot van de vrijheid, wantrouwen ten aanzien van het lot van de Europese mensheid, maar bovenal wantrouwen, wantrouwen en nog eens wantrouwen.'

En uw goede humeur dan, meneer de hoofdredacteur? Opperuimd. En zeker nu Delphine Lecompte met een nieuwe reeks over een sinistere supermarkt in Sint Kruis begint getiteld 'Zuivelblues'. De polemiek die node gemist wordt? Kijk eens op onze vernieuwde site, mét een gloednieuwe *longread* van Philip Huff.

Elke rekening zal worden vereffend – uiteindelijk. Wat resteert is de liefde.

Ondanks alles deze maand feestvreugde: *Hollands Maandblad* 65 jaar! Ter gelegenheid daarvan zijn we vorige maand al begonnen met iets meer pagina's, deze maand wordt er helemaal uitgepakt, en de komende twee nummers zijn ook wat lijviger – om het af te leren. Ja, we leven nog, nee, hopla, we léven! En in elk geval nog lang niet met pensioen; wij gaan nergens heen, misschien slechts even met vakantie. – JvdS

lees het nieuwe nummer

Cyclo & co.

Max Niematz

Woest ben ik op Körner, en ik ben niet de enige. Hij mag tien keer de directeur zijn en honderd keer glas, textiel en ander afval recyclen, maar waarom altijd zo voortvarend en ongeremd?

Scharreveld en ik waren bij hem op het matje geroepen. Körner zit te telefoneren. Van Schie, zijn compagnon, die zich overigens door Körner niet beter dan als zijn adjunct, zijn tweede man laat behandelen, stond naast hem op zijn tenen te wippen, handen in de zakken, kin op de borst, schijnbaar in gedachten verdiept. Van Schie heeft links op zijn voorhoofd een rode vlek, perfect rond, met in het midden een rood stipje, net een wespensteek, waar je zijn stemming aan kunt aflezen. Vuurrood was die stip nu. Problemen?

Körner legde de hoorn neer en viel met de deur in huis. ‘Heren, Cyclo bestaat veertig jaar. Over twee maanden is het zover. Moet gevierd worden. Wat hadden jullie *in mind*?’

Veertig jaar... Moet gevierd worden, tuurlijk, tuurlijk. En wat werd het? Wat deden we?! Niet te geloven!

‘Wat dacht u van een receptie?’ opperde Scharreveld.

‘Een receptie, nogal wiedes,’ zei Körner, en hij richtte zich tot mij: ‘En jij, Merkx, wat had jij gedacht?’

‘Staand buffet wellicht? Een live band...’

‘Ja ja, dat snap ik. Maar dat is me te karig. Veertig jaar! Dit mag niet onopgemerkt blijven.’

‘Koekhappen dan maar?’ zei Scharreveld met een scheve bek naar mij. Hij wil altijd de leukste zijn en vergeet dan waar hij is – tot ergernis van Körner.

‘Asjeblijft, bewaar je grappen voor na vijven, Scharreveld. Voorstellen graag. Ideeën.’

‘We kunnen moeilijk een marathon organiseren,’ bond Scharreveld in, bekend met Körners driftbuien.

Had hij dat maar niet gezegd!

‘Waarom niet?’ snauwde Körner. ‘Een marathon... Briljant! Of wacht, nee, een wielervedstrijd! Nog beter.’

Nu moest ik wel bezwaar aantekenen, zijnde van personeelszaken. ‘We hebben te weinig jong volk voor zoiets sportiefs, meneer Körner. Ik neem tenminste aan dat u niet ook het vrouwelijk personeel in de strijd wilt werpen.’

‘Te weinig jong volk? Mm, geen probleem. Dan maken we er toch een wedstrijd voor boven de vijftig van? Alleen vijftig-plussers, Merkx. Die zijn er genoeg.’ En hij wendde zich tot zijn adjunct om diens mening te peilen.

Van Schie tuitte zijn lippen. Zijn vlek verried scepsis. Ook hij zou in het zadel moeten – een verschrikkelijke gedachte, maar compagnonschap verslaat alles: ‘Prima idee, Körner.’

‘Mooi dan,’ besloot deze. ‘En jij, Van Schie, jij gaat dit regelen. Doe je best, zou ik zeggen. Ik reken op je. We gaan fietsen. En denk erom, geen oud roest! Échte racefietsen! Wie die niet heeft, huurt er maar eentje. Jullie ook, Scharreveld en Merkx. Wees niet bang, we slaan niemand over.’

Daarmee was de zaak beslecht. Wat een bruut! Een marteling voor vijftig-plussers! De hele dag zitten, week in week uit, nauwelijks beweging, en ineens werden we op een fiets gezet en mochten we in sportbroek verschijnen en elkaar achterna zitten, tot we erbij neervielen! Hoe verzon-ie het?!

En dan, wat hield dat in, vijftig-plussers? Scharreveld is over de zestig, Ten Boer zit tegen zijn pensioen, Anderlich van financiën heeft een drankprobleem en zelf verga ik van de aambeien. Nog afgezien van Ber Shumi, die uit Lapland komt en waarschijnlijk nooit een fiets heeft gezien.

En dat ze zelfs Van Kouwehove niet gespaard hebben, de stakker! Die doet de post bij ons. Twee keer per dag gaat hij de afdelingen langs, verder zie je hem weinig. Vandaar dat Körner hem tevens heeft belast met de zorg voor de temperatuur in de gebouwen. Sindsdien gebruikt hij zijn twaalfuurtje niet meer in de kantine, maar beneden in het stookhok, altijd in z'n eentje. Eigen terrein, dat is veiliger. Bescheiden, ijverige man, Van Kouwehove, ziekelijk een beetje, een maagkwaal naar verluidt, niemand weet er het fijne van, want hij praat met niemand. En die kon dus ook zijn stofjas uittrekken. Zelfs zo iemand moest eraan geloven, zelfs zo iemand werd niet ontzien!

Van Schie neem ik het nog het meest kwalijk. Jaja, het plan sprak hem wel aan, mede omdat Körner hem bij nader aanzien toezegde dat hij, als organisator, van deelname werd vrijgesteld. Van Schie was, nou, misschien niet enthousiast, zo is hij niet, hij is efficiënt, een manager. Zo ziet hij zichzelf en zo ziet hij zijn taak. Aan slachtoffers geen gebrek.

De wilde plannen spraken zich snel door op de afdelingen en het effect was navenant en werd diezelfde middag nog merkbaar. Na vijven zouden we nog even bijeenkomen om een glas te heffen op mevrouw Vogelenzang, die jarig was. Laat Van Kouwehove nu uitgerekend die middag vinden dat de verwarmingsbuizen hoognodig ontlicht dienden te worden, net nu we de kantine nodig hadden! Zonder iemand in te lichten! Typisch hém. Alsof hij het erom deed! Bleek weer hoe ontregelend 'met niemand praten' kan werken.

Er zat niets anders op dan vanwege de kou elders een toast uit te brengen op mevrouw Vogelenzang, in de gastenkamer. Veel te klein voor zo veel volk. Je kon je er nauwelijks bewegen, een tweede glas wijn bemachtigen was een hele tour. Bovendien ook koud, maar in die benepen ruimte hielden we elkaar tenminste een beetje warm. Eigenlijk best sfeervol daar, geen overbodige luxe. Een paar schemerlampen van geolied papier die een zachtgele gloed verspreidden, meer niet.

Van Schie had natuurlijk weer het hoogste woord. Wat wil je? Adjunct, dan moet je wel een keel opzetten. Je zag hem niet in de menigte,

kort van stuk als hij is, maar je hoorde hem des te harder. En natuurlijk ging het weer over de aanstaande race. Ten Boer klaagde, hij ging tekeer over Körner, dat die hem tot deelname dwong op straffe van korting op zijn vakantiedagen! 'Als Körner 'ns wist hoe beroerd m'n conditie is! 't Is al mooi als je op mijn leeftijd nog een goed humeur hebt!'

Maar ook collega Scharreveld kan zijn stem verheffen, hij ging op een stoel staan. 'Dames en heren, mag ik even? Hier vergadert zo dadelijk het comité in verband met het jubileum. Mag ik u beleefd verzoeken de ruimte te verlaten?'

Scharreveld? Zat die nu ook al in het comité? Werkte hij samen met Van Schie? Dacht hij zo wellicht ook vrijgesteld te worden van de sportiviteit? Kennelijk. En waarom moest dat comité ineens hier vergaderen? Er wordt hier vaker vergaderd, maar niemand heeft er ooit voor naar een andere ruimte hoeven uitwijken. Ten Boer meende dan ook te moeten protesteren, waarbij hij zich niet tot Scharreveld, maar rechtstreeks tot de adjunct richtte: 'Waarom hier, Van Schie? Dit is nieuw. En bovendien, we hebben vrij af, 't is vijf uur geweest. Buiten werktijd. Ga maar in de kantine confereren, daar is ruimte zat.'

'Daar is het koud,' zei Van Schie.

'Dan vraag je Van Kouwehove toch of hij de verwarming hoger draait.'

'Die is in revisie. En dus, dames, heren, nogmaals...'

'Vergeet het maar!' hield Ten Boer staande. 'We blijven.'

En hij kreeg bijval, van mevrouw Vogelenzang zelf nota bene. Die is sinds het overlijden van haar man wat stiller geworden. Ineens kreeg ze nu de gave des woords terug. 'Onverantwoord,' vond ze het. 'Waarom moet ons het aangenaam verpozen zo nodig onmogelijk worden gemaakt vanwege een handjevol wielerfanaten?'

Hier konden Van Schie en Scharreveld niet tegenop. Mokkend gaven ze zich gewonnen en verlieten beiden de gastenkamer, meer symbolisch dan dat ze daarmee het leeglopen van de kamer hoopten te bereiken.

Erg prettig was het daarna niet meer. Weinigen wisten nog wat te zeggen. Mevrouw Vogelenzang leek geschrokken van haar eigen felheid. De plotselinge eensgezindheid wekte ook bij de anderen wantrouwen. Ten Boer herinnerde zich ineens een afspraak met zijn garage. Shumi keek op zijn horloge en vertrok eveneens. Ineens had iedereen haast. Alsof een onzichtbare vijand plotseling bezit had genomen van Cyclo. Binnen de kortste keren was het vertrek leeg. Benauwd was het er nog wel en de schemerlampen brandden nog. Die zouden straks wel worden uitgedaan, door Van Kouwehove, de aanstichter, die tijdens dit debacle weer eens in geen velden of wegen te bekennen was geweest.

Zo stonden we daar dan die ochtend, op de uitrit van de fabriek, uitgedost in kleurige shirts en korte, om de billen knellende broeken, wachtend op het sein van vertrek. Kil, maar stralend weer, dat wel, en allemaal waren we er, Anderlich, Scharreveld, Shumi, Ten Boer, de mensen van *checks and balances*, bij elkaar wel twintig man, allemaal nerveus, jolig, aanstellerig, op alle gezichten de lach van hen die het noodlot dapper onder ogen zien. Ten Boer kneep me in de kuit en liet een misprijzend ‘pff’ horen. Hij had zijn racefiets van zolder gehaald en een poetsbeurt gegeven. ‘Een oudje, net als ik, maar nog prima. En nu maar hopen dat ik er niet afval...’

‘Geen nood, we rapen je wel op.’

Scharreveld had de zijne ook al jaren niet gebruikt, een prachtexemplaar, violet met een origineel Parker-zadel – het had hem ooit een kapitaal gekost. Echter... voor de gelegenheid had hij hem door de fietsemaker laten reviseren, maar telkens als hij hem wilde ophalen, stond het ding daar nog half uit elkaar, dus hij had een splinternieuwe moeten kopen. Tevens had hij er zich goed op gekleed, Scharreveld, met zijn valhelm, vingerloze handschoenen en kniebeschermers. Van Kouwehove z’n uitrusting stak daar maar povertjes tegen af. Diens schriële lijf stak in een wit T-shirt dat rafelde langs de boorden en hij had als enige geen valhelm op, maar een witte baseballpet met flinke klep – wat toch ook

zijn nut kon hebben. De zon stond nog laag en de route voerde voorlopig oostwaarts.

Ber Shumi kwam aanrijden. 'Je bent te laat,' riep iemand.

Zo had iedereen wel wat over een ander op- of aan te merken en allemaal deden we of we nog twintig waren. Maar uiteindelijk leek elk toch vooral met zichzelf bezig, nu hij in zijn collega's ineens rivalen moest zien. Vooral voor Scharreveld moest je uitkijken, dat besepte ik meteen. Die had van tevoren geoefend, prestatiegericht als hij is. Hij zou straks zomaar onverwachts kunnen accelereren. Eerst vertragen, afleiden, en dan, hup, als een pijl ervandoor. Ik denk dat ik trouwens niet de enige was die een bepaald iemand in het bijzonder wantrouwde. Er zouden die dag heel wat oude rekeningen vereffend worden.

Körner verscheen. Zwarte geklede jas, sjaal, deukhoed. Rondlopend tussen de deelnemers hield hij een korte toespraak, die het midden hield tussen een inspectieronde en een preek. Hij wenste ons succes, 'en dat de sterkste mag winnen.' Gelijke kansen, daar ging het om. En vertrouwd met het begrip 'consideratie' en omdat Van Kouwehove aan een maagkwaal leed, kwam hij met een verrassing. Körner maakte voor hem een uitzondering, gunde hem een voorsprong, Van Kouwehove mocht tien minuten eerder vertrekken.

'Okee, Van Kouwehove, wegwezen! Nu!' riep Körner. En daar ging Van Kouwehove, zij het traag vooralsnog, weinig gemotiveerd, weinig gedreven naar het scheen.

Wij moesten nu dus wachten tot Van Kouwehove uit het zicht zou zijn verdwenen, een tijdspanne die benut werd met vragen en bedenkingen. We zouden allemaal achter hem aan moeten jagen. Was het niet doortrapt, nee, ronduit amoreel, nee misdadig om die sukkel tot mikpunt te maken?

Toen gaf Körner met zijn arm ook ons het sein tot vertrek. 'Fietsen maar! Nu!' En meteen zetten we er de vaart in, meteen al veel te hard. Dom, dit tempo hield niemand vol. Maar al gauw, nu om me heen het frêle zoemen van de spaken klonk, voelde ik de spanning van het wach-

ten van me afvallen. Door het mompelen van rubber onder de weerstand van asfalt en het onderdrukte puffen en vloeken links en rechts leek ook bij de anderen de geest zich geleidelijk te ontspannen. Ook zij straalden nu het soort optimisme uit van mensen die lijden, maar het voor een ander niet willen weten.

Ik woon hier al jaren en ken de omgeving op m'n duimpje. Veelal gewone straten die lichtjes stijgen en dalen, afgewisseld met smallere, ongeasfalteerde doorgangen, modderig hier en daar of hooguit verhard met aangestampt gruis. Van Schie had zijn best gedaan, het parcours was goed aangegeven. Overal langs de route hingen bordjes met pijlen erop. Ze waren iets te klein misschien, maar toch moeilijk te missen. Elk bordje had hij laten voorzien van een geel vlaggetje dat erbovenuit stak, zodat het bordje al van een afstand zou opvallen.

Overal in mijn lijf voelde ik het kraken, maar eenmaal in mijn ritme leerde ik al snel mijn krachten kennen en hoe ze te sparen door ook bij de geringste stijging mijn versnellingen te gebruiken en niet te denken: dat stukje haal ik zo wel, maar ook dán naar een lager verzet over te schakelen.

‘Dit mag niet onopgemerkt blijven,’ had Körner gezegd. Hij had ruchtbaarheid gegeven aan de festiviteit en de halve stad erbij willen betrekken. Ik verwachtte dan ook heel wat belangstelling; dat ze ons langs de kant zouden aanmoedigen en toe te juichen. Maar nee, nou ja, een stuk of wat mensen – echtparen die op zondagmorgen toch al graag aan de wandel gaan, met kinderen die aan ijsjes likken en niet de indruk wekken zelfs maar te weten dat er een race gaande was, te oordelen naar de boze blik van een vader, op mij gericht, omdat zijn kleuter vlak voor mijn wiel de straat overstak.

Lang bleef ik in het achterwiel van Scharreveld rijden. Eigenaardig was het wel, besefte ik intussen. Geen haar op je hoofd denkt eraan te willen winnen; wat kon het mij bommen of ik ergens in de achterhoede eindigde? Als ik de finish haalde, was dat al mooi zat. Toch presteerde ik buiten verwachting goed, wist me ongemerkt zelfs naar de kopgroep

te werken, desondanks bang dit tempo niet bij te kunnen houden. Dat maakte me dan weer onzeker, koppig, en ik zette nog eens extra aan, haalde Scharreveld zelfs in.

‘Hoho, Merkk, gaan we flink doen?!’ riep Scharreveld.

Concurrentie? Ja, die moet er zijn. Goed tegen prijsopdrijving. Maar competitie? De beste willen zijn ten koste van een ander? Ik moet er niets van hebben, iedereen op kantoor weet dat, en dan zou uitgerekend ik de race willen winnen? Nee, maar je zit wel midden in een wedstrijd, je wordt meegesleept, en het spel bederven wil je ook niet. Dus wat doe je? Je zet alles op alles en wilt winnen, ondanks jezelf.

Het zonlicht flitste onrustig tussen de bomen, waardoor het leek of we over een oneffen wegdek reden, terwijl het toch gewoon glad asfalt was. Maar die bomen houden wel wind tegen, besepte ik ineens. Als ik nu eens demarkeer? Gewoon proberen, zien wat er gebeurt... En zo, impulsief, zonder het echt te willen, schoot ik plotseling vooruit. Ik hoorde het grind onder me opspatten. Met een snelle blik over de schouder stelde ik vast dat niemand reageerde, niemand leek een poging te wagen me bij te halen. Het kon niet waar zijn! Nu voorsprong nemen, dacht ik, dan heb ik al zo goed als gewonnen... En ik beet op mijn tanden, maakte mijn spieren tot slaven, dreef ze op tot harder werken, schold op mezelf: ‘Slapjanus! Wat doe je hier, als je een potje fietsen niet eens kunt winnen?!’ – er intussen zorg voor dragend de pijlen met *Cyclo* erop niet te missen. Een kortstondige opwelling om een deuntje te fluiten wist ik te onderdrukken, ten einde alert te blijven en mijn mooie positie te behouden.

Onwillekeurig moest ik aan Körner denken, en dat denken werd niet milder, ook al reed ik nu vooraan. Weliswaar hebben we veel aan de man te danken en met de bonussen is hij niet zuinig, maar soms denk ik: hij heeft ons met zijn weldaden alleen maar van zich afhankelijk gemaakt om ons harder te kunnen kwellen. Goed ondernemer, spreekt vier talen, maar ook een brutale vlerk, vooral tegenover het vrouwelijk personeel. We hebben het meegemaakt dat hij tegen vijven de admi-

nistratie binnenkwam en tegen de charmantste zei: ‘Zeg jij, blijf nog even. Om wat babbelen samen.’ En ja, ze bleef, terwijl de rest van het personeel beschaamd afdroop. En voor zo iemand sloofde ik me hier nu uit op die racefiets!

Kijk, dat bedoel ik, zo’n inzinking moet je niet hebben als je denkt te winnen, zo’n moment van concentratieverlies. Ik keek achterom. Nog altijd niemand. Waarom schoten ze niet op, de achtervolgers? Ik dacht er zelfs over me te laten terugzakken in het peloton. Fatsoen? Solidariteit? Meteen volgde de reactie en wierp ik me met des te meer kracht in de pedalen.

En nog altijd geen Van Kouwehove te zien. Waar was hij? Wel waren er nu meer mensen die in de weg liepen, hele drommen. Naderde ik de bebouwde kom? Vreemd, voor zover ik had begrepen liep het parcours niet door het centrum of zou ten minste op de drukste plekken zijn afgezet om ongelukken te voorkomen. Maar nee, ineens veel volk, nauwelijks ruimte om te fietsen. Op het Waagplein moest ik afstappen en me met moeite door de menigte heen wurmen. Nergens een bordje te zien. En geen Van Kouwehove. Zat ik wel goed?

Verderop naast de Waag stond de feesttent van Cyclo. Even dacht ik erover daar te gaan informeren, maar nee, beter van niet, ik had al te veel tijd verdaan in het gedrang. Daarbij, waarom zou ik per se verkeerd zitten? Als er geen bordje links- of rechtsaf hing, moest je rechtdoor. Simpel als wat.

Toen de route eindelijk weer vrij van voetgangers was, sprong ik in het zadel en draaide de provinciale weg op. Op hetzelfde moment zie ik voor me uit een witte baseballpet opdoemen. Ja, verdomd, hij was het! Van Kouwehove! Maar merkwaardig, hij reed niet voor me uit, maar kwam naar me toe, reed me voorbij in tegengestelde richting, en natuurlijk weer zonder een woord van uitleg. Wat had dit te betekenen? Zaten we echt verkeerd? Hadden we een afslag gemist?

Volledig van mijn à propos bleef ik staan, fiets aan de hand. Dan ineens kwaad besloot ik Van Kouwehove achterna te gaan en reed terug

naar de stad, me meer opvretend van ergernis naarmate ik het centrum naderde. Van Kouwehove weer nergens te zien. Opgeslokt door de menigte. Hoe had dit nu kunnen gebeuren? – ik moest en zou het weten. Toch dacht ik dat mijn besluit om de feesttent van Cyclo in te stappen meer was ingegeven door de wens mijn dorst te lessen dan door teleurstelling of onvrede. De race winnen kon ik toch al niet meer.

Ik nam mijn fiets op de schouder en ging naar binnen. Veel volk daar, een koperensemble speelde een mars en het rook er naar koffie en verse broodjes. En wie zit daar aan een lange schraaftafel met een pul bier in zijn hand? Körner! Naast hem Van Schie, mevrouw Vogelenzang. Maar op het moment dat ik Körner zag, schoot het me weer in het verkeerde keelgat en ik stapte recht op hem af, schrok zelf van de toon die ik aansloeg: ‘Ik zat verkeerd. Iemand heeft de bordjes verhangen.’

Körner wendde zich tot mevrouw Vogelenzang, mevrouw Vogelenzang wendde zich tot Van Schie. Die had me kennelijk al zien aankomen. Hoe onbewogen hijzelf ook bleef, zijn vlek verried hem en lichtte op in een fel, defensief rood. Met zijn elleboog zwaar zijn kin ondersteunend hing hij, toppunt van verveling, half over de tafel en mompelde: ‘D'r zijn er altijd bij die willen en het niettemin verdommen.’

‘Wel, je hoort het, Merkx,’ verklaarde Körner, ‘de bordjes hingen er wel degelijk. Iedereen zat goed.’

Ik draaide me abrupt om en wilde meteen de tent uit lopen, griste nog een broodje uit een mand en dronk een cola. Daar bedaarde ik van. Al met al mocht ik blij zijn dat ik niet de enige was die was verdwaald, Van Kouwehove ook immers. Die blamage was me in elk geval bespaard. Jawel, maar moest ik dan niet als de donder weer op de fiets?! Aansluiting bij de ploeg kon ik wel vergeten, die waren allang de eindstreep over. Maar moest ik ten minste Van Kouwehove niet vóór blijven? Stel, ik verloor zelfs van hém – ik zou er elke dag weer aan herinnerd worden op kantoor, vooral door Scharreveld. Ik hoorde hem al hinniken met zijn sarcastische kop, 's morgens in de rij voor de koffieautomaat: ‘Ho ho, Merkx, achter aansluiten svp...’

Vlug dronk ik mijn cola op, sprong in het zadel en had gemakkelijker dan verwacht de juiste route te pakken, extra vaart makend, plukjes mensen ontwijkend die me, op dit laatste stuk van het parcours, horend op applaus trakteerden; al die vernedering incasserend om Van Kouwehove te kunnen passeren. En ja, daar zag ik het wit van zijn shirt weer oplichten en zette het op een spurten. Volkomen onnodig, want Van Kouwehove reed in het sloomst mogelijke slakkengangtje, volop genietend van de omgeving en de zon in zijn gezicht.

‘Fietsen, man!’ riep ik hem nog in het voorbijgaan toe. Hij gaf geen antwoord, leek me niet eens te zien. Ach, hij zou er wel komen, Van Kouwehove. Al was het niet hard, hij fietste, hij kwam vooruit. Hij zou niet willen ontbreken bij de finish, wilde net als ik delen in de feestvreugde, die inmiddels ongetwijfeld was losgebarsten daar.

Van feest toch weinig te merken bij de finish. Iedereen was naar de tent, werd me verteld, alwaar de huldiging zou plaatsvinden. Kon niet missen, met z’n allen stonden ze daar nu bij Körner bezweet en wel te glunderen en uit te blazen, terwijl Scharreveld handtekeningen uitdeelde en Ten Boer een fles champagne ontkurkte. Zelf bleef ik met mijn fiets nog een tijdje op de eindstreep staan, uitkijkend naar Van Kouwehove, de laatste binnenkomer, de gedoodverfde verliezer. Maar vreemd, hij kwam niet opdagen, ik heb hem niet meer gezien.

lees het nieuwe nummer

Mijn neef Willem

Hazina Oussoren

vroeger gingen we samen varen op de Kleine Poel
dronken stiekem bier
en speelden spellen waarvan we de regels zelf bepaalden

helaas zie ik hem
niet vaak meer
hij is zeevaarder
ik lees zeemansverhalen

hij tekent kaarten met lijnen en kaders
ik leg kaarten met plaatjes van pentakels en magiërs

hij kan hijsen en hozen en zeilen en drinken en sterke verhalen vertellen
ik heb tatoeages en gouden oorbellen

hij leeft tussen de golven
en ik: woorden

als Willem weer aan wal is
letten we niet op onze verschillen
dan vallen we samen
in dobbelstenen
met ongelijke vlakken
en whisky

De Vrijbouter

de boot fluistert vloeiend door de golven
voegt zich naar elk roerverzoek
lijkt zich te verzoenen met ons plan
maar gisternacht nog brak ze los
bijna ontsnapt

de nieuwe stuurman
draagt een broek met strepen, verticaal
en op de knieën en het zitvlak
zijn extra stukken stof genaaid
met gekleurde patronen
de maat hijst de fok
met een lach
ze heeft wel met koudere winden gezeild
dan die op het Grevelingenmeer
Spitsbergen, bijvoorbeeld

stuurman en maat
kennen hier alle routes en gevaren
ze lachen en zingen
bij wijze van vermaak
maar ik ben onbekend met de zoute golven
de aalscholvers, de schuimkoppen
het gefluister van de Vrijbouter
ze zegt: slaap zacht, straks
ze letten te goed op
geen poging van mij
vannacht

Op de rotsen

alleen de wind
de rotsen
sommigen rollend, brekend
uiteenspattend op harde kolossen
het zachte binnenste ontblotend
als krabben
maar in deze verlatenheid
geen gepantserde fossielen
om me aan mijn eigen zachtheid
te herinneren met hun scharen
ik ben het die mezelf moet knijpen

lees het nieuwe nummer

Op een smeltende ijsschots

Hollands Maandblad en de intellectuele klimaatcrisis

Bastiaan Bommeljé

Kornelis Lubbertus Poll was 31 jaar toen op 20 mei 1959 het eerste nummer van het door hem opgerichte *Hollands Weekblad* verscheen. Eindelijk, mag men misschien zeggen, want Bert Poll was niet over één nacht ijs gegaan. Waarschijnlijk had hij al sinds 1953 rondgelopen met plannen voor de oprichting van een cultureel-politiek tijdschrift, net als zoveel literair geëngageerde jongeren in de naoorlogse jaren. Dit leidde tot een vloedgolf aan nieuwe tijdschriften, die soms al in de illegaliteit waren begonnen, maar meestentijds geen lang leven waren beschoren. Denk voor Nederland aan *Podium* ('Onafhankelijk tijdschrift voor literaire, culturele en politieke zaken', 1944-1969), *Ad Interim* (1944-1949), *Columbus* (1945-1947), *Proloog* (1945-1947), het opnieuw gestarte *Criterium* (1945-1948), *Het Woord* (1945-1949), *Roeping* (1946-1963) en *Libertinage* (1948-1953). Denk voor Vlaanderen aan *Nieuwe Stemmen* ('Tijdschrift voor jongere intellectueelen', 1944-1978), *De Faun* (1945-1946), *Arsenaal* (1945-1950), *Golflag* (1946-1950) en het avant-garde blad *Tijd en mens* ('Tijdschrift van de nieuwe generatie', 1949-1955) met onder anderen Hugo Claus en Louis Paul Boon in de redactie.

Toen Poll in 1954 zijn positie als adjunct-commies op het ministerie van Buitenlandse Zaken verruilde voor een baan als redacteur van het Haagse dagblad *Het Vaderland* kregen zijn eigen plannen meer contour. Dit was immers de krant waar zijn grote intellectuele voorbeeld Menno ter Braak zijn 'Kronieken' had gepubliceerd, literaire essays waarin boeken niet werden behangen met sterren of ballen, maar in een brede literaire en maatschappelijke context werden geplaatst. En het was de krant waarin Edgar du Perron bijdragen schreef als 'correspondent te Parijs',

alsook op verzoek van Ter Braak letterkundige essays, zoals in februari 1937 bij de vijftigste sterfdag van Multatuli vanuit Nederlands-Indië ‘De “Zenuwlijder” van Lebak’ (dat enkele maanden later al zou leiden tot zijn befaamde boek *De man van Lebak*).

Polls aantreden als journalist bij *Het Vaderland* was voor hem een kans, maar evenzeer voor de krant, die pas vanaf 1951 weer de eigen naam mocht voeren nadat het ooit chique liberale vlaggenschip tijdens de oorlog uitgesproken pro-Duits was geweest. Met het aantrekken van zowel jonge talenten als oude zwaargewichten op het gebied van kunst en cultuur hoopte men de leidende positie in het Haagse intellectuele landschap terug te veroveren. Zo werd de joodse columnist Eduard Elias teruggehaald, stelde men de opkomende schrijver Pierre H. Dubois aan als hoofd van de kunstredactie (en dus indirect als opvolger van Ter Braak), werd de in moderne literatuur geïnteresseerde Vlaamse schrijver en criticus Paul de Wispelaere als literair recensent aangetrokken, en werd de jonge componist en fluitist Jaap Geraedts muziekredacteur.

Geen wonder dat de aandacht van de jonge redacteur Bert Poll als snel verschoof van de ‘algemene journalistiek’ naar ‘cultuur en literatuur’, en het duurde niet lang of de eerste literaire kritieken van zijn hand verschenen in de krant. In 1956 volgde zijn poëziedebuut met de bundel *Rakelings* en in 1957 verschenen enkele van zijn gedichten in diverse nummers van het zojuist opgerichte literaire tijdschrift *Tirade*. Poll zou elf jaar lang bij *Het Vaderland* blijven, en het werken bij een krant die cultureel en intellectueel hoog mikte, en waar de redacteurs een prettige mate van liberale vrijheid genoten, werkte inspirerend.

In bredere historische zin waren dit voor de geletterde klasse in Nederland de jaren van culturele horizonverbreding, van politieke doorbraakgedachten en van intellectuele nieuwsgierigheid. En deze opbeurende achtergrond maakt het begrijpelijk dat Poll begin 1959 na samenspraak met enkele geestverwanten de knoop doorhakte en een ‘manifest’ deed uitgaan naar beoogde medewerkers en gelschietters. De

eerste zin van dat pamflet luidde: ‘*Dit blad zal vaker verwijzen naar een goed humeur dan naar een slecht.*’

Wellicht is elke 31-jarige die een literair-politiek weekblad opricht chronisch goedgehumeurd, maar de bredere context van nieuwsgierigheid en intellectualiteit als nieuwe levenshouding deed ongetwijfeld ook veel goed. Daarnaast was 1959 een jaar waarin wereldwijd de lucht tintelde van optimisme, beloftes en een goed humeur. Dit was, om mijzelf schaamteloos te citeren, immers het jaar waarin te Slochteren de aardgasbel werd ontdekt, waarin de Russische Luna III voor het eerst foto’s van de achterkant van de maan maakte, waarin de Nederlandse Corine Rottschäfer *Miss World* werd en Teddy Scholten het Eurovisie songfestival won, waarin de Dafodil haar debuut maakte op de Nederlandse wegen, waarin de 32-jarige Harry Mulisch *Het stenen bruidsbed* publiceerde als eerste Literaire Reuzenpocket (en waarin Fidel Castro kort voor zijn 33ste verjaardag in Cuba de macht greep), waarin het Nederlands Dans Theater onder leiding van de 27-jarige Hans van Manen werd opgericht, waarin de 15-jarige Pim Maas de titel ‘Nederlandse Elvis Presley’ won in de Amsterdamse bioscoop Royal, waarin het 500.000ste tv-toestel in Nederland werd aangesloten en de eerste uitzending van *Sport in beeld* te zien was, waarin de Nederlandse kranten bijna 1000 artikelen publiceerden over ‘nozems’, waarin het beginnende tienerbandje The Beatles in de Liverpoolse Casbah-club voor het eerst meer dan één keer achter elkaar mocht optreden, waarin de film *Some Like it Hot* uitkwam, waarin Eisenhower en Chroetsjov elkaar voor het eerst ontmoetten, waarin Simon Vinkenoog voor het eerst lsd gebruikte, waarin Miles Davis *Kind of Blue* uitbracht, waarin de Pacifistisch Socialistische Partij voor het eerst meedeed aan de verkiezingen, waarin het radioprogramma ‘Tijd voor Teenagers’ de lucht inging, en waarin ‘het Lieverdje’ op het Spui werd onthuld.

Dit was, anders gezegd, een goed jaar om een literair-politiek tijdschrift op te richten. Poll had echter niet alleen oog voor de beloftes die in de lucht hingen, maar ook voor de wortels waarmee hij zijn blad in

een traditie wilde planten. In zijn ‘manifest’ heet het: «*Het tijdschrift is bedoeld als een literair-politiek weekblad, maar dan beide woorden gebruikt in de zin waarin ook Ter Braak en Du Perron literaire en politieke figuren waren. Wij willen deze twee namen graag met wat nadruk als voorbeeld vermelden, niet alleen omdat hun werk het karakter van dit weekblad zal beïnvloeden, maar ook omdat angst voor epigonisme een schichtigheid tegenover hen heeft veroorzaakt, die als rem fungeerde voor de doorwerking van hun denkbelden en gezindheid na de oorlog.*»

Het noemen van de namen van Ter Braak en Du Perron was niet slechts bedoeld als verwijzing naar hun invloedrijke tijdschrift *Forum* als voorbeeld voor *Hollands Weekblad*. Evenmin was het slechts een referentie naar hun opvattingen over samenleving en literatuur (niet de vorm, maar de vent diende daarin voorop te staan; er moest persoonlijkheid uit literatuur spreken en daarvoor was democratie een voorwaarde). Nee, het was tevens een aanduiding van zijn eigen band met *Het Vaderland* en van de verwantschap met intellectuele krantenjournalistiek, die Poll meer voelde dan met de experimentele literaire tijdschriften van zijn tijd, zoals *Gard Sivik* (1955-1965) en *Barbarber* (1958-1971).

Het weekblad werd vanaf januari 1963 maandblad, en in 1965 werd Poll chef van de kunstredactie van het Amsterdamse *Algemeen Handelsblad*. Dit was een druk jaar, met de recente redding van het immer in financiële nood verkerende tijdschrift door een samenwerking met uitgeverij J.M. Meulenhoff, met het verschijnen van de tweede poëziebundel *In huis* en met de publicatie de eerste verzameling beschouwingen *Zonder mirakels*. De overstap van de Haagse krant, die gaandeweg aan statuut verloor (en in 1982 zou ophouden te bestaan), naar de hoofdstedelijke krant was voor Poll een kans om de kruisbestuiving tussen zijn *Hollands Maandblad* en serieuze journalistiek nieuw leven in te blazen. Het *Algemeen Handelsblad* was immers de krant van gekende journalisten als Hans van Mierlo, Jan Blokker, de oude anarchist en vrijdenker Anton Constandse, hoofdredacteur Chris Steketee en adjunct-hoofdredacteur

Henk Hofland. Een liberale krant met een progressieve redactie, op het lijf gesneden van Poll.

Overigens had ook het *Algemeen Handelsblad*, net als zo veel kranten in deze jaren van de explosieve groei van het televisiebezit in Nederland, te kampen met dalende aantallen abonnees. Vanaf 1960 werd al met de al evenmin florerende *Nieuwe Rotterdamse Courant* samengewerkt onder de paraplu van de Nederlandse Dagbladunie (NDU), die als uitgeverij het geld verdiende met het uiterst profijtelijke *Algemeen Dagblad*, en vanaf begin 1970 werd serieus gesproken over een fusie van de twee titels.

Hoewel het *Handelsblad* en de NRC in dezelfde vijver van de gegoede en hoger geschoolde liberale burgerij visten, bestonden er aanzienlijke verschillen in karakter, wereldbeeld, toon en timbre, die ertoe leidden dat de redacties zich danig verzetten tegen fusieplannen. De NRC was destijds de meest prestigieuze krant van Nederland: de Rotterdamse krant had de reputatie ‘de dagbijbel van de elite’ te zijn, met veel beschouwingen over buitenland, politiek, wetenschap, kunst en cultuur, waarbij betrouwbaarheid en gedegenheid voorrang kregen boven scoops of de anarcho-liberale houding van de hoofdstedelijke reporters. Geen wonder dat de betrokken hoofdredacteuren Henk Hofland van het *Handelsblad* en Jérôme L. Heldring van de NRC samen met de van buiten aangetrokken André Spoor met lange tanden aan de smelting begonnen, en beiden al na twee jaar de leiding van de krant verlieten.

Voor Poll bood de fusie echter een uitgelezen kans een oud plan te realiseren. Al in het tweede nummer van de fusiekrant verscheen op vrijdag 2 oktober 1970 de eerste aflevering van het door hem ontworpen ‘Cultureel Supplement’. Het was de eerste wekelijkse bijlage voor cultuur in de Nederlandse dagbladgeschiedenis, en voor wie goed oplette, klonk de beginselverklaring meer dan een beetje als de beginselen die Poll ook had geformuleerd voor *Hollands Maandblad*. ‘Een nieuw supplement’ waarin duidelijk zou worden, zo proclameerde het CS, dat

cultuur niet langer ‘exclusief en elitair’ is, en dat de bijlage een ‘leidraad wil zijn voor alles dat het publiek als kunst wordt aangeboden’ – inclusief televisie, film, popmuziek en ‘goede en goedkope boeken’. En: ‘Het gaat daarbij onder andere om het verleggen van de grenzen van de goede smaak en van de juiste toon, en om de erkenning dat verschillende smaken en tonen naast elkaar recht van bestaan hebben.’

Wie nog beter toekeek, zag al in het allereerste supplement menig medewerker die ook in *Hollands Maandblad* publiceerde, zoals Gerrit Krol, Rudy Kousbroek, Judith Herzberg, Adriaan van der Veen, A.F. Luyendijk. En zo ontstond onmiddellijk een kruisbestuiving tussen twee van Polls geesteskinderen die twee decennia zou duren, met «dubbele» medewerkers zoals Polls oude studievriend J.J. Peereboom, Andreas Burnier, Dick Hillenius, G. Benthem van den Bergh, J.P. Guépin, Ethel Portnoy, Hugo Brandt Corstius, Charlotte Mutsaers, Karel van het Reve, Gerrit Komrij, Maarten 't Hart, enzovoort.

Niet dat deze medewerkers uit de kruisbestuiving het met elkaar eens waren of in elk van Polls publicatieplatforms een onderkomen vonden dat ‘veilig’ was, zoals dat tegenwoordig heet. Men wilde geen consensus, geen groepsspraak, geen laffe lieve vrede. Integendeel, polemieken, onenigheden en andere vormen van botsingen waren schering en inslag, en bijvoorbeeld de vonkenregens bij de pennenstrijd tussen Poll en Kousbroek deden niet onder voor de openlijke twisten tussen Hofland en Heldring. Niettemin was er iets wat de medewerkers, en in meer dan één opzicht ook *Hollands Maandblad* en *NRC Handelsblad*, bond. Dat was een soort kritische rationalistische visie op de wereld, waarbij argumenten doorslaggevender waren dan meningen, kennis meer gewicht in de schaal legde dan moralisme, en individualisme zwaarder woog dan collectieve consensus.

Niet voor niets schetste Poll de geesteshouding van de schrijvers in *Hollands Maandblad* als ‘*twijfelaars tegenover zelfverzekerde praters; individualist tegenover elk groepsbelang; niet gesteld op de mantel der liefde die alle verschillen onzichtbaar maakt; wantrouwend tegenover de keurig-*

heid maar ook tegenover slechte manieren'. Dat klonk toch wel in overstemming met hoe J.L. Heldring (die al in 1959 in de eerste jaargang voor *Hollands Weekblad* schreef) aankeek tegen journalistiek: 'Journalistiek bedrijven is ook een intellectuele bezigheid. Je mag van een journalist verwachten dat hij meer kennis heeft van de materie waarover hij schrijft dan louter uit zijn artikel blijkt', alsook: 'Ik wil niet moraliseren. Ik voel er weinig voor om mijn mening te geven. Er zijn al zo veel meningen.'

Uiteindelijk was de bindende oriëntatie waarschijnlijk bovenal dat de toenmalige generatie scribenten geloofde in de bevrijdende en verheffende werking van intellectuele vorming en van het geschreven woord. Bovendien waren alle medewerkers op de een of andere manier nieuwsgierig naar wat Poll zag als de brandstof voor *Hollands Maandblad*: de zoektocht naar het antwoord op de vraag '*hoe mengen zich belangen, moraal en ideeën*'.

K.L. Poll overleed in 1990, de wereld veranderde, de journalistiek veranderde, de academische vorming veranderde, het lezen veranderde, het papieren wereldbeeld veranderde in een digitaal wereldbeeld, en de kruisbestuiving stopte vrij abrupt. Nu wij 65 jaar na de oprichting van *Hollands Maandblad* in verwondering omkijken, rest de vraag of wat wij zien ons nog steeds een 'goed humeur' geeft.

Toegegeven, geen tijd zo moeilijk te begrijpen als de eigen tijd, en er is daarom nauwelijks een excuus te bedenken om een oordeel uit te spreken over de stand der dingen in de huidige samenleving. Niettemin schuilt er ongetwijfeld iets tragisch in de talloos veel miljoenen praatprogramma's, in de opiniepagina's vol netjes gekamde meningen die zichzelf ogenblikkelijk verraden als 'social relevance'-vinkjes op academische cv's, en in het gaapverwekkend gebrek aan onderlinge polemiek en literaire kartelrand bij de huidige generatie schrijvers. Wellicht zijn dit pijnlijke symptomen van het gebrek aan verbazing waaraan wij tegenwoordig lijden. En misschien heeft dit te maken met het verdampen

van een kritisch-rationalistische geesteshouding in het hoger onderwijs, waardoor steeds meer universitaire disciplines uiteenvallen in ‘*speech communities*’ waarbinnen de veilige consensus heerst (of die nu pro- of anti-‘woke’ is), en waar de botsing van argumenten allang is vervangen door ‘morele ambities’ die zijn geformuleerd door de afdeling ‘marketing en communicatie’.

Misschien is dit alles waar, geheel of gedeeltelijk, maar zeker is dat de literaire en intellectuele symbiose tussen kranten en literaire tijdschriften verleden tijd is. De kranten bespreken allang geen literaire tijdschriften meer. De hoofdredactie van de NRC heeft reeds lang geleden alle abonnementen op literaire tijdschriften opgezegd (‘want die leest toch niemand’), terwijl de meeste van de talloos veel miljoenen columnisten de indruk maken zelfs niet op de hoogte te zijn van het bestaan van literaire tijdschriften. Wie het nog waagt te waden door het huidige mangrovewoud van entrefilets, beseft al snel dat hun blik op de wereld bovenal het scherm van hun mobiele telefoon is, en men hoeft dan ook niet verbaasd te zijn dat hun bijdragen doorgaans beginnen en eindigen met ‘ik’.

Er is, zo valt helder waar te nemen, thans een generatie journalisten aan het woord die zo te lezen hun metier bepaald meer als een morele dan als een intellectuele bezigheid opvatten, en anders dan J.L. Heldring er juist heel veel voor voelen een mening te geven. Zeker lijkt ook dat onderlinge tegenspraak en polemiek bij kranten blijkbaar valt buiten de opvatting van een ‘veilige werkomgeving’. Net als tijdens de verzuiling koestert men de soevereiniteit in eigen kring, waarbij de onderlinge consensus dagelijks wordt gevierd met de hitlijst van de hoeveelheid ‘clicks’ op de eigen digitale artikelen.

Aldus ontstond een clickbaitcultuur waarin er geen kruisbestuiving meer is tussen krant en literair tijdschrift, maar tussen media en social media. Over de geestelijke habitus die hier zowel aan ten grondslag ligt als uit voortkomt, zou nog veel te zeggen zijn. Dan zou het kunnen gaan over de vervinging tussen nieuws en nieuwtjes, en de opmars van opinies

over de werkelijkheid (veel clicks) ten koste van het rapporteren van de dilemma's, paradoxen en ambiguïteiten van de werkelijkheid (weinig clicks), maar zo'n betoog zou denkelijk slechts weinig 'likes' opleveren.

Niet onmogelijk is overigens dat een en ander te maken heeft met het gegeven dat journalisten zonder twijfel behoren tot de meest gepri­vilegieerde groepen van de samenleving. Als er één blijvende ver­worvenheid is van de moderne tijd, dan is het de daarmee samenhangende opheffing van de tegenstrijdigheid tussen een maatschappijkritische geesteshouding en een egocentrisch-consumptieve levenshouding, tus­sen radicale bekommernis om het klimaat en het genieten van cocktails onder de hartverwarmende stralen van terrasverwarming.

Anders gezegd: als wij als *Sprachherrschaftsklasse* ergens aan schuldig zijn, dan is het aan opportunisme met een menselijk gezicht. Daarmee is ons lot glashelder: wij zijn zelf een symptoom van de kwaal die wij pretenderen te genezen, om Karl Krauss te parafraseren.

Ondertussen staat wel vast dat de wereld niet tintelt van optimisme en beloftes van een betere toekomst zoals in 1959. Veeleer prikt de rook van een brandende wereld in de ogen en voelt Nederland nogal versleten en rafelig aan. Geheel anders dan in de tijd van K.L. Poll is het culturele en intellectuele leven duidelijk in hoge mate geritualiseerd. We rennen van festival naar festival, worden bedolven onder recensies en kritieken (met ballen, sterren en nog meer betekenisloze superlatieven), tuimelen van prijsuitreiking naar prijsuitreiking, hinkstapspringen van opiniepa­gina naar opiniepagina en van praatprogramma naar praatprogramma, maar daarbij stellen we onszelf zelden de vraag wat van dit alles nu be­zigheidstherapie tegen de verveling was en wat er beklifde.

Ongetwijfeld doet men de nieuwe generaties tekort door ze te om­schrijven als de nogal weerloze slachtoffers van het eigentijdse onderwijs dat hen opleidt tot mensen bij wie het gemis aan algemene ontwikkeling strijdt om voorrang met het gebrek aan belesenheid. Dat klinkt enigs­zins als onbenullige oude-witte-mannenpraat, en dat is het ook, maar in

een intellectueel klimaat met een pathologisch gebrek aan zelfkritiek, is het een hele opluchting als ten minste iemand het eigen ongelijk belicht. Of dat genoeg is voor een ‘goed humeur’, durf ik niet te zeggen.

Indien men echter toch iets over het huidige geestesleven in Nederland zou moeten zeggen, en ik doe dit twijfelend en fluisterend tegenover de kakofonie van alle zelfverzekerde praters die zulks al zo dikwijls doen, dan is dat waarschijnlijk dat we nu eenmaal leven in een tijd van banalisering. En, zo voeg ik er haastig aan toe, in een tijd van globalisering, van mondialisering, van mediasering, van digitalisering, van commercialisering, van trivialisering en van infantilisering – en waarschijnlijk leven we in een tijd van dat alles tegelijk.

Zo eindigt ook deze vergeefse poging tot opheldering uiteindelijk louter in grote woorden, en als iets typisch van deze tijd lijkt, dan is het wel de totalitaire verleiding die daarvan uitgaat. *‘I fear those big words, Stephen said, which make us so unhappy’*, schreef James Joyce – en hij had gelijk.

lees het nieuwe nummer

Auteurs in dit nummer

JAN DE BAS (1964) – Cultuurhistoricus & dichter. Zijn meest recente dichtbundel is *Dit terzijde* (2020). In 2024 verscheen *Rotterdamse wonderen. Bijzondere verhalen van gewone mensen* (monografie).

MERIJN DE BOER (1982) – Romancier, schreef vier romans en twee verhalenbundels. Dit najaar verschijnt *Lieve Hannibal. Schrijver in New York, Jeruzalem en Tunesië* – merijndeboer.nl

BASTIAAN BOMMELJÉ (1955) – Historicus van de klassieke oudheid, uitgever en boekhandelaar. Was 25 jaar redacteur van *Hollands Maandblad*.

SARAH ANDREA DESPLENTER (1958) – Schrijfster, studeerde Romanistiek. Publiceert in *Hollands Maandblad* en in *De Gids*.

JAN-WILLEM DIJK (1985) – Dichter & schrijver. Ontving in 2016 de Tine Clevering-Meijer Prijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds en in 2017 de *Hollands Maandblad* Schrijversbeurs (*poëzie*).

BRAM ESSER (1976) – Schrijver & theatermaker. Voorstellingen over vuilnis, het landschap en sociaal ongemak. Meest recente publicatie is *De sollicitant*, een bundel absurde sollicitatiebrieven.

CHARLOTTE GOULMY (1969) – Studeerde Frans om te kunnen promoveren op Renate Rubinstein, maar ze kreeg geen toegang tot de egodocumenten. Sinds 1997 werkt ze in het onderwijs.

HANNIE GROEN (1938) – Schrijver & dichter. Doceerde creatief schrijven aan de TU Eindhoven (1995-2008). Publiceert klein proza in het Vriendenjournaal van het Van Abbemuseum.

BERT KLOPMAN (1958) – Huisschilder, hulpverlener & schrijver van proza en poëzie.

MARGRIET DE KONING GANS (1942) – Neerlandica. Werkte o.a. in het onderwijs en had een galerie voor moderne kunst. Ontving in 2006 de *Hollands Maandblad* Schrijversbeurs (*essayistiek*).

DELPHINE LECOMPTE (1978) – Won met haar debuutbundel *De dieren in mij* (2009) de C. Buddingh'-prijs. Nadien verschenen o.m. *Vrolijke verwoesting* (2019) en verscheidene, bejubelde prozaboeken.

JASPER MIKKERS (1948) – Dichter & schrijver. Werkt momenteel aan een zevendelige romancyclus.

MAX NIEMATZ (1942) – Dichter & schrijver, o.a. *Smeulende vuren, bloedend hout* (roman, 2020) en met A.H.J. Dautzenberg het brievenboek *Zonder schrammen vaart niemand wel* (2022) – maxniematz.com

HAZINA OUSSOREN (1996) – Dichter & schrijver, o.a. geïnspireerd door Slauerhoff. Op dit moment werkt ze aan haar debuutroman bij Uitgeverij HetMoet – hazina.nl.

FROUKJE VAN DER PLOEG (1974) – Dichter, schrijver & docent. Publiceerde o.m. *Dit is hoe het ging* (2016) en *Nachtvangst* (2020). Ontving in 2005 de *Hollands Maandblad* Schrijversbeurs (*poëzie*).

ERWIN VAN DE POL (1957) – Adviseur, historicus & universitair docent. Ooit afwasser op Europese treinen, diplomatenklasje. Schrijft o.a. voor *Hard Gras* en *Civis Mundi*. Drie essayprijsen.

IRIS LE RÜTTE (1960) – Beeldend kunstenaar & dichter. Genomineerd voor de Elisabeth van Thüringenprijs. Onlangs verscheen: *Ik mis je van dichtbij het meest* – irislerutte.nl

ALMA SCHURINGA (1991) – Dichter & schrijver. Publiceerde eerder interviews op karakters.nu, student aan de Schrijversvakschool.

HANS STEKETEE (1959) – Redacteur van *NRC*. Schreef *Eiland tussen de oren*, over het Verenigd Koninkrijk (2006), en *De Warnow* (2019, non-fictie) over een fatale reis naar het noorderlicht.

TYCHE TJEPPES (1982) – Dichter & prozaïst, o.m. in *Deus Ex Machina*, *Kluger Hans* en *Hollands Maandblad*. Ontving in 2023 de *Hollands Maandblad* Schrijversbeurs (poëzie).

THOMAS HEERMA VAN VOSS (1990) – Publiceert romans, verhalenbundels en essays. Schrijft voor o.a. *De Groene Amsterdammer*. Dit najaar verschijnt zijn nieuwe roman, *Het archief*.

DORIEN DE WIT (1980) – Tekent, schrijft & maakt korte films. Ontving in 2019 de *Hollands Maandblad* Schrijversbeurs (proza & poëzie). *eindig de dag nooit met een vraag* (2021) werd bekroond met de Poëziedebuutprijs 2022 – doriendewit.nl

HOLLANDS Maandblad

Redactie: Johannes van der Sluis

Vormgeving: Steven Boland • *Correctie:* Willem Fintelman

Redactieraad: Merijn de Boer, Mark Boog, Gerard van Emmerik, David Garvelink, Elke Geurts en Ellen Heijmerikx

Copyright: Auteursrecht voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hollands Maandblad bedankt de volgende partijen voor hun sponsoring:

De Bezige Bij, Alfabet Uitgevers, Ambo | Anthos, Atlas Contact,

Das Mag Uitgevers en Sebes & Bisseling Literary Agency.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door subsidie van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, thans Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Redactiesecretariaat: Hollands Maandblad • Postbus 59.752 • 1040 LG Amsterdam •
Tel. 020-6175955 • info@hollandsmaandblad.nl (niet voor kopij)

Ingezonden bijdragen worden niet retour gezonden, u krijgt antwoord per e-mail.

Uitgever: Stichting Hollands Maandblad, p/a Bilderdijkkade 63-b • 1053 VJ Amsterdam

Abonnementen: 12 nummers per kalenderjaar, prijs per jaargang € 92,50 •

Proefabonnement (3 nummers) € 27,50 Abonnementen die niet één maand voor afloop van de abonnementsperiode zijn opgezegd, worden automatisch verlengd

Opgave: S.P. Abonneservice • Postbus 105 • 2400 ac Alphen aan den Rijn.

Telefoon tijdens werkdagen van 9.00-17.00 uur: 088-1102052.

Een acceptgiro voor betaling volgt

Losse nummers: € 7,95 • dubbelnummers € 9,90 • Verkrijgbaar bij de boekhandel of door bestelling via www.hollandsmaandblad.nl dan wel per mail: HollandsMaandblad@spabonneservice.nl